

Висновки. З огляду на позитивні зміни, які намітились останніми роками в банківській системі під впливом роботи, яка проводиться Національним банком України та спрямована на оздоровлення та стабілізацію банківського сектору (встановлення стандартів прозорості функціонування та додержання норм законів кожним комерційним банком, програма відшкодування втрачених заощаджень вкладників, активізація діяльності Фонду гарантування вкладень фізичних осіб), вважаємо, що наступним важливим кроком на шляху підвищення доходності вітчизняних комерційних банків має стати визначення джерел збільшення доходів, до яких слід віднести загальне зростання групи активів, що приносять процентний дохід; збільшення питомої ваги доходних активів у сукупних

активах; зміну загального рівня процентної ставки за активними операціями; зміну структури доходних активів шляхом підвищення питомої ваги ризикованих кредитів.

Крім виявлених джерел підвищення доходів, банки повинні систематично аналізувати напрями своїх витрат та оптимізувати їх. Оптимізація витрат банків полягає у встановленні прозорих та ефективних механізмів фінансового менеджменту, бізнес-планування та банківського моніторингу, спрямованих на підвищення ефективності банківської діяльності з урахуванням проблем надійності, ліквідності, доходності, прибутковості. Оптимізуючи свої витрати, банки мають змогу більш ймовірно досягти високого рівня доходності своєї діяльності найбільш економічним способом.

Список використаних джерел:

1. Герасимович А., Алексеєнко М., Парасій-Вергуненко І. та ін. Аналіз банківської діяльності: підручник / за ред. А. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2003. 599 с.
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Тітова Є., Швець Ю. Доходи комерційного банку та джерела їх формування за умов впливу факторів ринкового середовища. Економіка, фінанси, право. 2016. № 3. С. 7–11.

УДК 336.1

Іваськевич Х.І.,

аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Іваськевич Х.І. Аналіз особливостей фінансового контролю діяльності бюджетних установ в Україні.

У статті розкрито сутність фінансового контролю діяльності бюджетних установ. Визначено його мету й завдання на макро- та мікроекономічному рівнях. Подано органи, які проводять зовнішній та внутрішній державний фінансовий контроль. Проаналізовано результати діяльності Державної аудиторської служби України щодо проведення фінансового контролю. Окреслено головні напрями реформування державного фінансового контролю в умовах посилення євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, аудит, ревізія, перевірка, фінансові ресурси, бюджет, бюджетна установа.

Іваськевич К.И. Анализ особенностей финансового контроля деятельности бюджетных учреждений в Украине. В статье раскрыта сущность финансового контроля деятельности бюджетных учреждений. Определены его цели и задачи на макро- и микроэкономическом уровнях. Поданы органы, проводящие внешний и внутренний государственный финансовый контроль. Проанализированы результаты деятельности Государственной аудиторской службы Украины относительно проведения финансового контроля. Определены главные направления реформирования государственного финансового контроля в условиях усиления интеграционных процессов.

Ключевые слова: государственный финансовый контроль, аудит, ревизия, проверка, финансовые ресурсы, бюджет, бюджетное учреждение.

Ivas'kevych Kh.I. Analysis of the peculiarities of financial control over the activities of budgetary institutions in Ukraine. The article reveals the essence of financial control over the activities of budget institutions. The goals and tasks at the macro and microeconomic level are determined. The bodies that carry out external and internal state financial control are submitted. The results of the activity of the State Audit Office of Ukraine regarding the conduct of financial control are analyzed. The main directions of the reform of the state financial control in the conditions of strengthening of the European integration processes are outlined.

Key words: state financial control, audit, inspection, verification, financial resources, budget, budgetary institution.

Постановка проблеми. Фінансово-економічна нестабільність, що притаманна сучасному етапу розвитку економіки України, зумовлює недостатність державних фінансових ресурсів, що сприяє зниженню рівня фінансової безпеки країни. Важливим інструментом забезпечення найбільш повного надходження коштів до державного бюджету та їх раціонального використання, управління державним майном та боротьби зі злочинами у сфері фінансових відносин є державний фінансовий контроль, який у провідних країнах світу виступає пріоритетною сферою розвитку фінансово-бюджетних відносин. Від ефективності його функціонування значною мірою залежить стан фінансової системи та безпеки держави загалом. Контроль надає відповідального та підзвітного характеру управлінню державними фінансами, забезпечує гарантії та підтримку процесу своєчасного виявлення відхилень від прийнятих стандартів, порушень принципів законності, доцільності та економічності у використанні бюджетних коштів.

На сучасному етапі реформування державного фінансового контролю в Україні актуальною є проблема утвердження аудиту як найбільш ефективної його форми, оскільки він дає змогу своєчасно та повністю виявляти різні порушення, помилки та зловживання, які виникають у процесі ведення господарської діяльності бюджетними установами, у подальшому запобігати їм, а також забезпечує досягнення високих результатів використання фінансових ресурсів держави. Сьогодні оновлено повноваження вищих контрольних органів більшості розвинених країн світу, їх переорієнтовано на проведення державного аудиту, окреслено головні завдання, що стосуються визначення економічності, ефективності, результативності використання ресурсів країни та якості державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії та практики організації фінансового контролю за діяльністю бюджетних установ України зробили такі вітчизняні науковці, як, зокрема, В. Борзняк, Л. Будник, Н. Владімірова, С. Дейнеко, Л. Дікань, Д. Долбнева, О. Дорошенко, Д. Калінін, О. Кожушко, М. Романів, І. Труш, В. Піхоцький, І. Чугунов.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення сутності та дослідження особливостей організації фінансового контролю за діяльністю бюджетних установ в Україні.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років у системі державного фінансового контролю в Україні починають з'являтися проблеми нормативно-правового, організаційно-технічного, інформаційного та кадрового характеру, які разом призводять до зниження ефективності та об'єктивності проведення державного фінансового контролю, нераціонального управління державним майном та використання бюджетних ресурсів. Все це вказує на необхідність пошуку напрямів удосконалення державного фінансового контролю з урахуванням як особливостей національної економіки, так і позитивного зарубіжного досвіду у цій сфері фінансових відносин [8, с. 35].

В науковій літературі не існує єдиного підходу до тлумачення поняття «державний фінансовий контроль».

На думку М. Базася, він забезпечує інтереси держави та суспільства, перевіряє виконання зобов'язань фізичних та юридичних осіб перед державою та забезпечення законності [1, с. 21].

С. Юргелевич вважає державний фінансовий контроль найважливішою функцією державного управління, яка спрямована на виявлення відхилень від прийнятих стандартів законності, доцільності та ефективності управління фінансовими ресурсами, а також іншою державною власністю, а за наявності таких відхилень – на своєчасне вжиття відповідних коригувальних та запобіжних заходів [10, с. 138].

В. Піхоцький зазначає, що державний фінансовий контроль з усіма його складовими в практичному аспекті необхідно розглядати як багатоаспектну систему спостереження та перевірки законності, доцільності, раціональності та ефективності процесів формування та використання фінансових ресурсів на будь-якому рівні управління для оцінювання ефективності прийнятих управлінських рішень і досягнення на цій основі економічного прогресу. Для повноти та цілісності він повинен доповнюватися контролем використання державної власності [7, с. 32].

Утім, Л. Дікань визначає контроль у бюджетних установах як сукупність заходів, яких вживають уповноважені органи з метою перевірки законності, доцільності та ефективності використання установою бюджетних коштів [3, с. 21].

На нашу думку, фінансовий контроль діяльності бюджетних установ доцільно визначати як найважливішу функцію управління державними фінансовими ресурсами, яка забезпечує захист інтересів суспільства та сприяє ефективному формуванню, раціональному й доцільному використанню бюджетних коштів, досягненню стратегічних цілей діяльності бюджетних установ.

Метою фінансового контролю діяльності бюджетних установ є дотримання принципів законності й ефективності формування та використання грошових коштів з метою забезпечення виконання такими організаціями визначених державою завдань та досягнення стратегічних цілей діяльності.

Зазначимо, що О. Дорошенко [4, с. 40] обґрунтовує необхідність розподілення завдань державного фінансового контролю за діяльністю бюджетних установ на дві групи, а саме на макро- та мікроекономічному рівнях. Перша група охоплює завдання, що пов'язані із забезпеченням законності, прозорості, ефективності та цільового використання бюджетних коштів. До завдань мікроекономічного рівня доцільно відносити забезпечення ефективного управління установою, правильності ведення бухгалтерського обліку й достовірності бухгалтерської звітності, економії, ефективного, результативного й цільового використання бюджетних коштів, проведення аналізу та оцінки стану фінансово-господарської діяльності бюджетних установ, запобігання порушенням бюджетного законодавства, обґрунтованості планування надходжень і витрат бюджетних коштів тощо.

Потреба у дієвій системі державного фінансового контролю в Україні зумовлена необхідністю забезпечення належного формування та ефективного використання фінансових ресурсів держави для реалізації її функцій. Від неї залежить ефективність соціально-еко-

номічного розвитку країни, регіонів загалом, а також економічних суб'єктів зокрема [5, с. 13]. Функціонування ефективної, якісної та прозорої системи державного фінансового контролю значно підвищує рівень довіри до держави як власних громадян, так і зарубіжної спільноти, а також створює необхідні умови для розвитку бізнесу, економічного зростання країни, формування сприятливого інвестиційного клімату тощо [8, с. 36].

Державний фінансовий контроль реалізується за допомогою створеної державою системи органів державного фінансового контролю, яка є елементом загальної структури контролюючих органів держави та водночас виступає найважливішою частиною того фінансового механізму, за допомогою якого вона проводить свою фінансову політику.

Вітчизняна система державного фінансового контролю розглядається як трирівнева модель, у якій найвищим рівнем контролю є централізований зовнішній контроль від імені Уряду та Парламенту. З метою забезпечення проходження такого контролю на другому рівні діють децентралізовані підрозділи внутрішнього аудиту, які оцінюють та підтримують ефективність діючої системи внутрішнього контролю, яка і є останнім рівнем, на якому базується система державного фінансового контролю [9, с. 141].

Діюча система державного фінансового контролю складається з окремих видів, методів, форм та суб'єктів, кожен елемент якої має власні недоліки та є далеким від досконалості (громіздка та неефективна організаційно-функціональна структура, недосконале правове поле та методологічне забезпечення, відсутність дієвої системи внутрішнього фінансового контролю, незадовільний стан фінансово-бюджетної дисципліни, низька відповідальність учасників бюджетного процесу тощо) [9, с. 142].

Однак укладення Україною у 2014 році Угоди про асоціацію, яка вступила повністю в дію 1 вересня 2017 року, чітко визначило євроінтеграційний вектор розвитку країни та конкретні напрями реформування державного фінансового контролю, а саме його гармонізацію з міжнародними стандартами та нормами Європейського Союзу. В основу цього покладене перетворення внутрішнього фінансового контролю, оскільки саме від його ефективності залежать результативність та економність витрачання державних фінан-

сових ресурсів від нижчого розпорядника бюджетних коштів до вищого (рис. 1).

Як показує рис. 1, лівова частка внутрішнього фінансового контролю діяльності бюджетних установ припадає на Державну аудиторську службу України (ДАС).

Діяльність органів державного фінансового контролю у 2017 році була спрямована на забезпечення належного рівня фінансово-бюджетної дисципліни в державі. Упродовж цього року територіальними підрозділами Державної аудиторської служби охоплено контролем більше 1,8 тис. підприємств, установ та організацій усіх форм власності, на понад 1,5 тис. об'єктах контролю встановлене незаконне й нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей, їх недостачі на загальну суму понад 2,2 млрд. грн., зокрема бюджетних ресурсів – майже 1,1 млн. грн. (з них понад 608 млн. грн. становили кошти державного бюджету) (рис. 2). Найбільша кількість підприємств, установ та організацій була перевірена у 2014 році (21 334 од.), що пов'язане зі складним соціально-економічним становищем у державі та початком військових дій на території України, а найменша – у 2017 році (1 817 од.). Найвищою частка перевірених бюджетних організацій також була у 2017 році (77%), а найнижчого значення вона досягла у 2006 році (50%).

За 2007–2017 роки кількість вжитих контрольних заходів ДАС зменшилась більше ніж у 8 разів (із 17 563 од. у 2007 році до 2 181 од. у 2017 році (рис. 3). Свого піку вони досягли у 2014 році (23 802 од.).

Протилежну тенденцію мав обсяг охоплених ревізіями та перевітками фінансових та матеріальних ресурсів, котрий упродовж аналізованого періоду збільшився на 38,9% (120,1 млрд. грн.), а найвищого значення досягав у тому ж 2014 році (1 053,23 млрд. грн.). Орієнтування заходів державного фінансового контролю на охоплення найбільш ризикових сфер у діяльності підприємств, установ та організацій та дослідження значних фінансових потоків дали змогу забезпечити належну результативність контрольних заходів [6].

Загалом за результатами ревізій та перевірок у 2017 році виявлено втрат фінансових і матеріальних ресурсів на майже 2,3 млрд. грн. (рис. 4). Упродовж 2007–2017 років обсяг виявлених порушень, що призвів до втрат матеріальних та фінансових ресурсів,

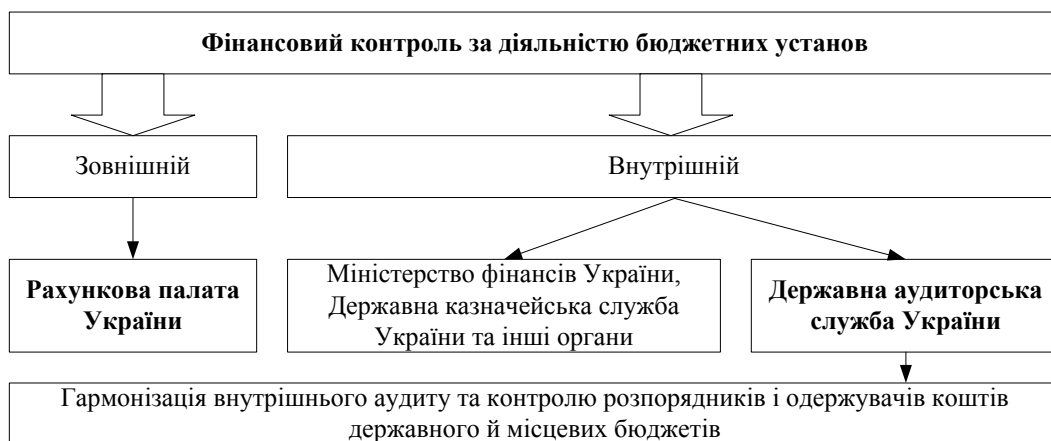

Рис. 1. Модель фінансового контролю діяльності бюджетних установ в Україні [2, с. 49]

Рис. 2. Кількість перевірених суб'єктів господарювання Державною аудиторською службою України та частка у них бюджетних установ та організацій

Джерело: побудовано автором на підставі джерела [6]

Рис. 3. Динаміка вжитих контрольних заходів Державною аудиторською службою України та охоплених ними фінансових та матеріальних ресурсів

Джерело: побудовано автором на підставі джерела [6]

коливався від 2,21 до 35,13 млрд. грн. Найбільше зловживань зафіксовано у 2010 році, а їх відносно низький рівень – у 2007, 2016 та 2017 роках. За аналізований період найвищий обсяг усунутих фінансових порушень зафіксовано у 2011 році (151% від виявлених зловживань, тобто було усунуто ще минулорічні порушення). Дуже низькою частка усунутих порушень була у 2010 році (близько 5%), коли, наприклад, у 2017 році вона становила близько 35%.

У структурі виявлених правопорушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, зазвичай переважали незаконні витрати та недоотримані кошти (рис. 5). Частка перших коливалась від 46,8% (2009 рік) до 72,2% (2017 рік). Друге місце посідала питома вага недоотриманих фінансових ресурсів, частка яких упродовж аналізованого періоду перебувала в межах від 7,2% (2010 рік) до 42,5% (2009 рік).

Зокрема, у 2017 році внаслідок неправомірних дій окремих керівників, реалізації товарів, робіт та послуг за заниженими цінами, безоплатного надання в оренду природних та матеріальних ресурсів тощо бюджетами усіх рівнів, бюджетними установами та організаціями, підприємствами втрачена можливість отримати належні їм доходи в сумі майже 642,9 млн. грн., зокрема бюджетами – близько 301,6 млн. грн. [6]. Найнижчу питому вагу займали недостачі, які перебували в діапазоні до 11,2%, а в останні два роки не перевищували 3,1%.

Найбільш масштабними та поширеними фінансовими порушеннями, які призвели до втрат ресурсів у 2017 році, були незаконні витрати внаслідок оплати завищеної вартості виконаних робіт та/або наданих послуг, а також завищення кількості чи вартості придбаних товарів; використання грошових кре-

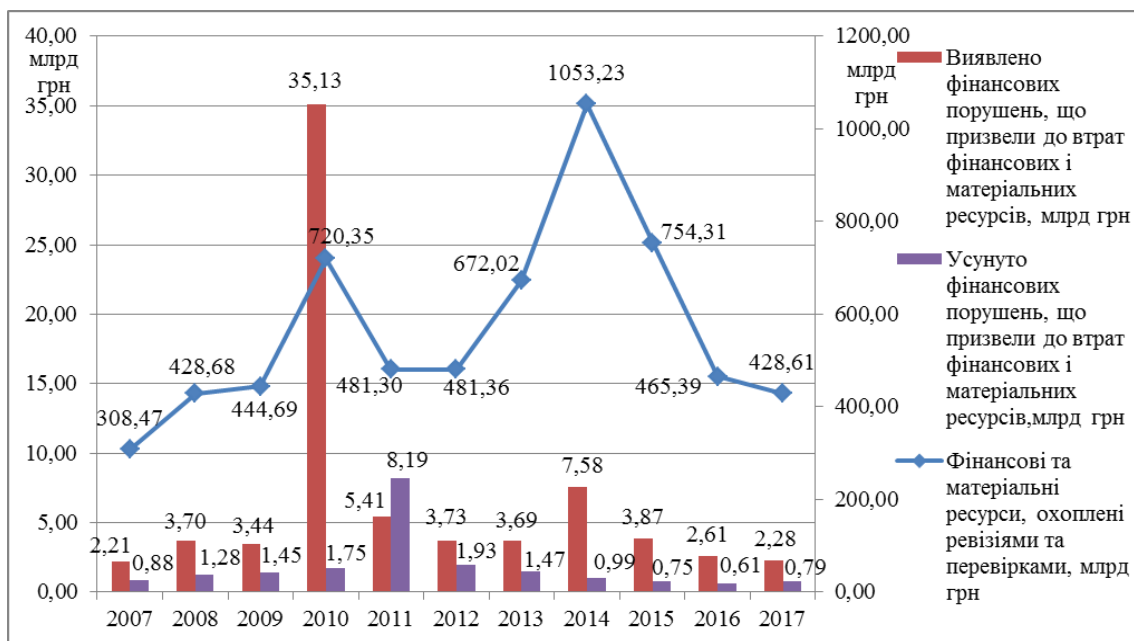

Рис. 4. Динаміка фінансових та матеріальних ресурсів, охоплених ревізіями й перевітками, обсягу виявлених та усунутих фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових та матеріальних ресурсів

Джерело: побудовано автором на підставі джерела [6]

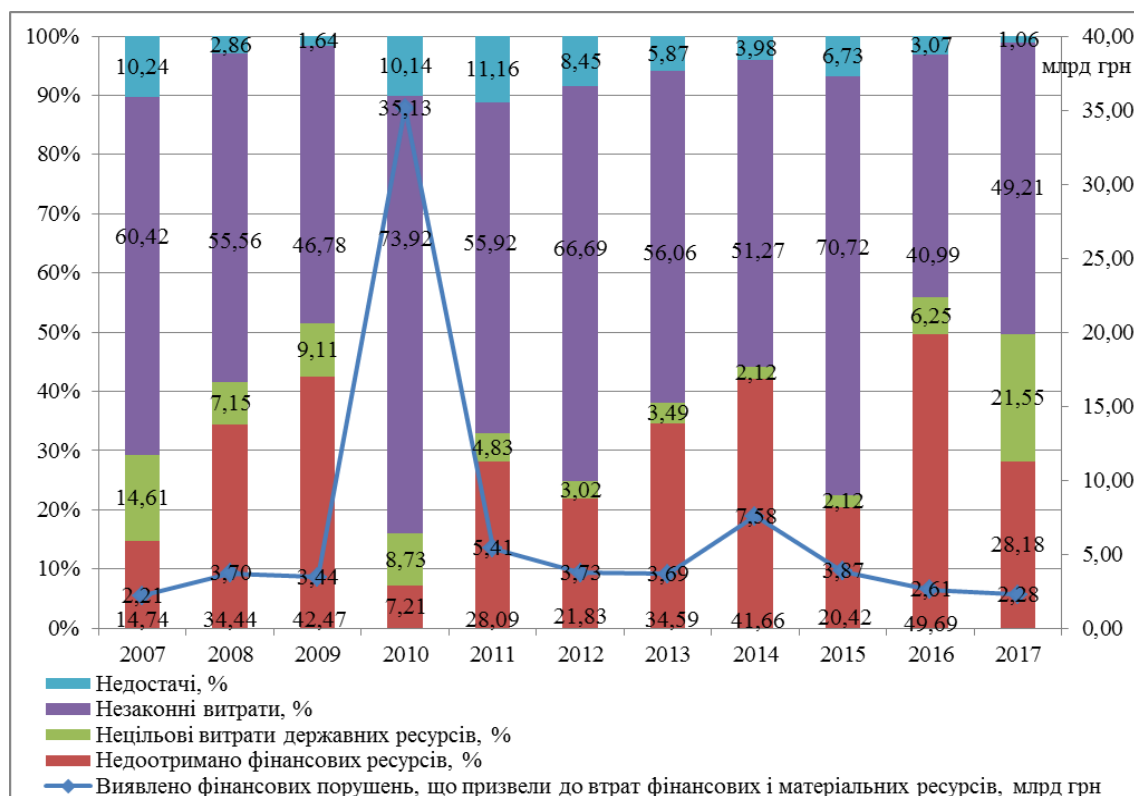

Рис. 5. Динаміка структури обсягу виявлених фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових та матеріальних ресурсів

Джерело: побудовано автором на підставі джерела [6]

дитів, позик міжнародних фінансових організацій, отриманих під гарантію Уряду України, всупереч їх цільовому призначенню; не нарахування і непере-

рахування надходжень до загального та спеціального (крім спецфонду бюджетних установ) фондів бюджету; реалізація суб'єктами господарювання

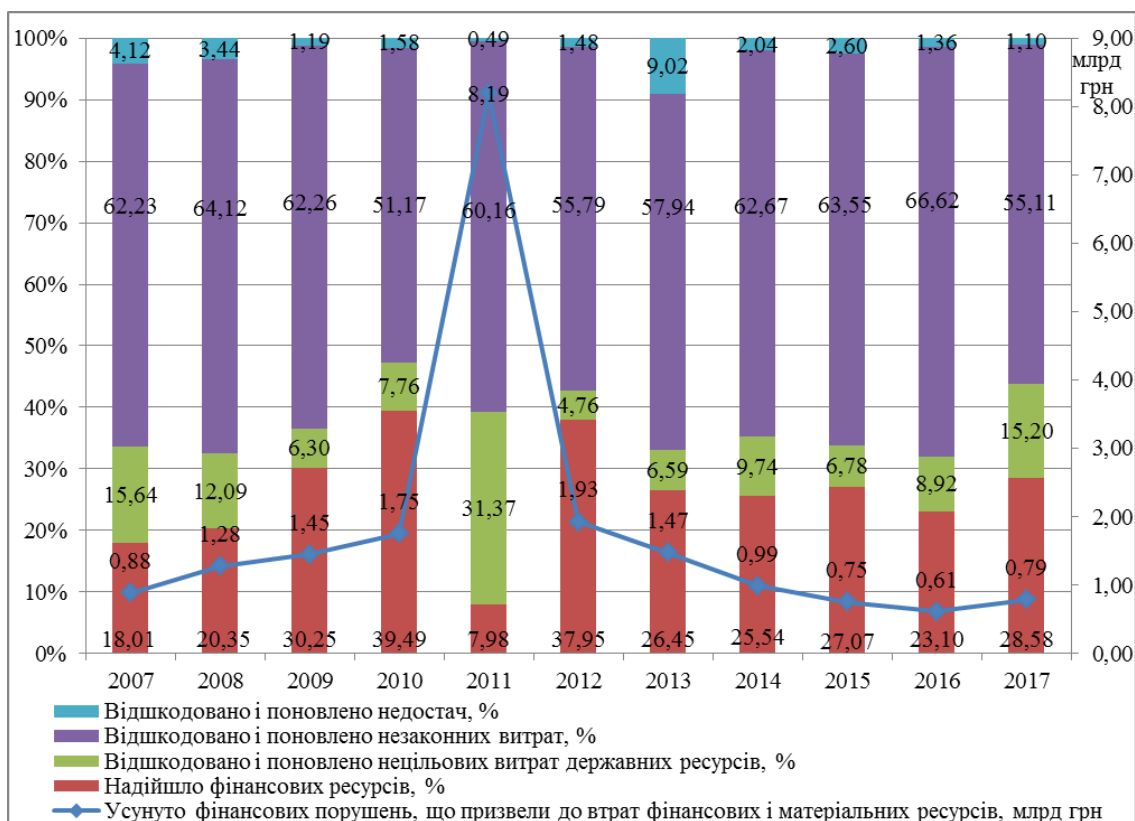

Рис. 6. Динаміка структури усунутих фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових та матеріальних ресурсів

Джерело: побудовано автором на підставі джерела [6]

товарів, робіт чи послуг безоплатно або за заниженими цінами; проведення незаконних (зайвих) виплат по заробітній платі; списання коштів на видатки/витрати без отримання товарів, робіт чи послуг або в обсягах, вищих від їх фактичної вартості; незаконні виплати фізичним особам (компенсацій, допомог, пільг та субсидій, пенсій, стипендій), зокрема тим, які не мали права на їх отримання, або у завищених розмірах; недостачі коштів та матеріальних цінностей; використання державних цільових коштів всупереч їх цільовому призначенню тощо.

Держаудитслужбою здійснюється системний контроль усунення виявлених контрольними заходами недоліків і порушень та повноти виконання вимог її органів. Так, для належного реагування на факти порушень до правоохоронних органів у 2017 році передано майже 1,3 тис. ревізійних матеріалів. За результатами розгляду матеріалів контрольних заходів протягом звітного року розпочато 577 досудових розслідувань, окрім того, долучено до кримінальних проваджень 696 матеріалів заходів державного фінансового контролю.

Упродовж 2007–2017 років у структурі усунутих порушень переважали відшкодовані та поновлені незаконні витрати, частка яких коливалася від 51,17% у 2010 році до 66,62% у 2016 році (рис. 6). Друге місце посідали надходження фінансових ресурсів, питома вага яких за аналізований період збільшилась на 10,57 відсоткові пункти, а у 2017 році становила 28,58%. Завдяки вжитим заходам протягом 2017 року

Держаудитслужба, її міжрегіональні територіальні органи та управління в областях забезпечили відшкодування втрат фінансових та матеріальних ресурсів на загальну суму майже 788,0 млн. грн. Так, до бюджетів, бюджетних установ, організацій та підприємств надійшло понад 225,2 млн. грн., а також забезпечене відшкодування та поновлення незаконних, нецільових витрат та недостач ресурсів на загальну суму понад 562,7 млн. грн. [6]. Найменшу частку в усунутих порушеннях протягом аналізованого періоду займали відшкодовані й поновлені недостачі (коливалися від 1% до 2% у більшості періодів).

До головних напрямів реформування фінансового контролю діяльності бюджетних установ в умовах посилення євроінтеграційних процесів необхідно віднести вдосконалення методики вжиття контрольних заходів на підставі ризикоорієнтованого підходу під час вибору об'єктів перевірки; гармонізацію внутрішнього контролю та аудиту з метою підвищення прозорості бюджетних відносин та запобігання корупції в державному секторі; вдосконалення законодавчої бази у сфері державного фінансового контролю та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів з урахуванням світового досвіду; розроблення єдиних вітчизняних концептуальних засад, стандартів, форм і методів проведення фінансового контролю діяльності бюджетних установ; поліпшення інформаційного, матеріального та кадрового забезпечення контролюючих органів; посилення ефекту профілактики право-

порушень у сфері діяльності бюджетних організацій; посилення взаємодії та координації усіх учасників бюджетних відносин у сфері фінансового контролю; оптимізацію організаційної структури та розмежування функцій контролюючих органів; організацію роботи внутрішнього аудиту в бюджетних установах та організаціях, а також підвищення його ефективності.

Висновки. Отже, здійснення фінансового контролю діяльності бюджетних установ та організацій необхідно розглядати як важливу функцію державного управління, за допомогою якої можна підвищити їхню ефективність, забезпечити економне,

раціональне й доцільне використання бюджетних ресурсів. Головними контролюючими органами в Україні є Рахункова палата та Державна аудиторська служба, які підпорядковані Верховній Раді та Кабінету Міністрів відповідно. Окрім контролю на макроекономічному рівні, значну увагу необхідно приділяти внутрішньому аудиту діяльності розпорядників бюджетних коштів. Для удосконалення системи державного фінансового контролю в Україні важливо враховувати досвід розвинених країн з ринковою економікою та приводити до міжнародних стандартів діяльність контролюючих органів.

Список використаних джерел:

1. Базась М. Методика і організація фінансового контролю: підручник. Київ: МАУП, 2004. 446 с.
2. Владімірова Н. Напрями реформування державного фінансового контролю задля забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 16. С. 46–52.
3. Дікань Л. Контроль у бюджетних установах: підручник. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010. 408 с.
4. Дорошенко О. Контроль господарської діяльності бюджетних установ в умовах модернізації державних фінансів України: монографія. Рівне: НУВГП, 2012. 294 с.
5. Калінкін Д. Внутрішній аудит бюджетних установ в умовах реформування системи державного фінансового контролю: дис. ... канд. екон. наук. URL: http://www.hneu.edu.ua/web/public/moved/hneu/NAUKA/Vchenna_rada/2016/Kalinkin_D.V_Disertacia.pdf.
6. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru>.
7. Піхоцький В. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики: дис. ... докт. екон. наук. URL: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/dis_pihotskyi.pdf.
8. Романів М., Долбнева Д. Необхідність та напрями удосконалення системи державного фінансового контролю в Україні як вимога сьогодення. ScienceRise. 2016. № 2/1 (19). С. 35–38.
9. Труш І. Державний фінансовий контроль в умовах економічних трансформацій. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 14. С. 141–144.
10. Юргелевич С. Система державного фінансового контролю. Фінанси України. 2007. № 4. С. 138–144.

УДК 336.2

Лисенко Ж.П.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічних,

корпоративних фінансів та фінансового посередництва,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Олексин А.Г.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічних,

корпоративних фінансів та фінансового посередництва,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ БАЗИ ТА ДОХОДІВ

Лисенко Ж.П., Олексин А.Г. Фінансова стійкість місцевого самоврядування: вплив економічної бази та доходів. Ця стаття визначає теоретичну базу для подальшого аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів. Фінансова стійкість визначається як тип фінансового стану, який дає змогу органам місцевого самоврядування продовжувати надавати послуги членам громади в поточному і майбутньому періодах, не впливаючи на модель збалансованості доходів та видатків бюджету. Оцінка місцевої фінансової стійкості базується на двох типах показників, таких як боргові зобов'язання та бюджетний баланс. Результати досліджень показали, що борговий тягар найбільше пов'язаний з розміром місцевої економічної бази, а на бюджетний баланс впливає ступінь диверсифікації доходів місцевих джерел, а також прогнозування демографічної ситуації в громадах.

Ключові слова: стрес муніципальних фінансів, фінансова стійкість, баланс бюджету.